

TALOUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 25/2009 vp

Valtioneuvoston selvitys komission tiedonannosta "Euroopan unionin Itämeren alueen strategia"

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 3 päivänä heinäkuuta 2009 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen komission tiedonannosta "Euroopan unionin Itämeren alueen strategia" (E 75/2009 vp) ja 16 päivänä syyskuuta 2009 asiaan liittyvän jatkokirjelmän 1. VNK 11.09.2009 talousvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- erityisasiantuntija Nina Hyvärinen, valtioneuvoston EU-sihteeristö
- Itämeri-suurlähettiläs Jari Luoto ja ulkoasiainneuvos Seppo Kauppila, ulkoasiainministeriö
- hallitusneuvos Jaana Heikkinen, liikenne- ja viestintäministeriö
- neuvotteleva virkamies Barbro Widing, työ- ja elinkeinoministeriö
- tutkimusjohtaja Markku Kotilainen, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA

- tutkimuspäällikkö Iikka Korhonen, Suomen Pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitos (BOFIT)
- yhteiskuntasuhteiden johtaja Sebastian Sass, Nord Stream AG
- asiantuntija Meeri Palosaari, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- kuljetusasiantuntija Petri Murto, Suomen Kuljetus ja Logistiikka SKAL ry
- erityisasiantuntija Annukka Mäkinen, Suomen Kuntaliitto
- asiantuntija Tero Jokilehto, Suomen Varustamot ry
- meriohjelman päällikkö Anita Mäkinen, WWF Finland
- toimitusjohtaja Kari Jalas, Keskuskauppakamari.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- VR-Yhtymä Oy
- Suomen Yrittäjät
- Suomen luonnonsuojeluliitto ry.

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ JA JATKOKIRJELMÄ

Ehdotus

Komissio antoi esityksensä EU:n Itämeren alueen strategiaksi ja sen liitteeksi tulevaksi toimintaohjelmaksi 10. kesäkuuta 2009

(KOM(2009) 248). Eurooppa-neuvosto ottaa kantaa strategiaan kokouksessaan 29.—30. lokakuuta 2009.

Kaikki Itämeren alueen jäsenvaltiot ovat tehneet esityksiä strategian ja toimintasuunnitelman sisältöön, ja komissio ja jäsenvaltiot ovat kokoontuneet epävirallisesti keskusteluihin, joissa on käsitelty mm. strategian toimeenpanon käytäntöjä. Komissio järjesti myös kaksi laajaa sidosryhmäkonferenssia ja neljä temaattista pyöreän pöydän keskustelua, joissa käsiteltiin strategian sisältöä.

Suomi on osallistunut aktiivisesti EU:n Itämeren alueen strategian valmisteluihin ja tehnyt konkreettisia esityksiä erityisesti meriympäristön parantamisesta ja merenkulun turvallisuuden tehostamisesta. Suomi on toimittanut komissiolle aineistoa myös innovaatiopolitiikasta, alueen sisäisen turvallisuuden vahvistamisesta sekä esitellyt ajatuksiaan ulkoisen ulottuvuuden liittämisestä strategiaan.

Komission esitys koostuu komission tiedonannosta Itämeren alueen strategiaksi ja liitteestä olevasta toimintasuunnitelmasta. Toimintasuunnitelmassa on neljä toisiinsa liittyvää kokonaisuutta ja 15 painopistealuetta, joiden alla on lisäksi 80 parhaiten toimivaksi arvioitua ja lähitulevaisuudessa toteutettavissa olevaa lippulaivahanketta. EU-jäsenvaltiot ottavat kantaa strategiaan Ruotsin EU-puheenjohtajakaudella syksyllä 2009.

Komission näkemyksen mukaan EU:n Itämeren alueen strategian avulla voidaan luoda alueellinen kehikko, jonka puitteissa unioni ja jäsenvaltiot voivat määritellä tarpeensa ja sovitaa ne olemassa oleviin rahoituslähteisiin. Näin voidaan tukea Itämeren alueella kestävästä ympäristönsuojelusta ja hyvää taloudellista ja sosiaalista kehitystä.

EU:n Itämeren alueen strategia kattaa Itämeren kahdeksan EU-maata, mutta alueen haasteisiin vastaamiseksi tarvitaan tiivistä yhteistyötä myös kolmansien maiden kanssa, erityisesti Venäjän, Norjan ja Valko-Venäjän.

EU:n Itämeren alueen strategiaa koskeva poliittinen päätöksenteko esitetään hoidettavaksi yhtäältä Eurooppa-neuvostossa, jossa strategiaa voitaisiin käsitellä hyväksymisen jälkeen välitarkistusten yhteydessä, mahdollisesti joka toinen vuosi, ja toisaalta yleisten asiain neuvostossa.

Sisältöasioita voidaan käsitellä tarvittaessa myös neuvoston muissa kokoonpanoissa, kuten ympäristöneuvostossa.

Komissio toivoo alueen valtioiden ja toimijoiden ottavan vastuuta toimintasuunnitelmaan sisältyvien tavoitteiden, niin kokonaisten prioriteettialueiden kuin yksittäisten hankkeiden toteuttamisesta ja koordinoinnista. Hankkeiden toteuttamisessa voitaisiin turvautua myös Itämeren alueellisiin järjestöihin, kuten Itämeren suojelukomissio HELCOM ja Itämeren valtioiden neuvosto CBSS.

EU:n Itämeren alueen strategian tarkoituksena ei ole luoda uusia instituutioita alueelle. Strategialla ei tässä vaiheessa myöskään haeta uutta rahoitusta. Komissio korostaa olemassa olevien lukuisten rahoituslähteiden hyödyntämistä toimintasuunnitelman toteuttamisessa. Alue- ja rakennepolitiikan rajat ylittävissä ohjelmissa pyritään jo tästä vuodesta alkaen huomioimaan uuden strategian tavoitteet.

Monimuotoinen rahoitus, mukaan lukien unionin ohjelmien rahoitusvälineet, jäsenvaltioiden budjetit, muiden toimijoiden varat sekä kansainvälisten rahoituslaitosten lainat, on välttämätön edellytys erityisesti suurten ympäristöinvestointien ja liikenne- ja energiaverkkojen rakentamisen toteuttamisessa.

Valtioneuvoston kanta

Suomi pitää komission ehdotusta EU:n Itämeren alueen strategiaksi erittäin hyvänä ja kattavana. Alueen haasteisiin vastaamiseksi on tärkeää, että komissio on valmistellut strategian liitteeksi konkreettisen toimintaohjelman. Komissio on valmisteluissa toiminut hyvin avoimesti ja tukeutunut alueen valtioiden ja muiden toimijoiden asiantuntemukseen ja esityksiin strategian toimintasuunnitelmaa luonnostellessaan.

Suomi tukee sitä, että strategian toimeenpanossa ja seurannassa alueen jäsenvaltioilla on erityinen vastuu, mutta samalla on tärkeää, että komissio säilyttää keskeisen roolin strategian seurannassa ja hallinnoinnissa muun muassa siksi, että monet esitetyistä politiikoista ja toimista kuuluvat yhteisön toimivaltaan. Korkean tason työryhmän perustaminen komission puheenjo-

dolla toisi strategian seurantaan ja toimintaohjelman toteutukseen ja ohjelman täydentämiseen jatkuvuutta ja pysyvyyttä.

Suomi ajaa EU:n Itämeren alueen strategian rahoituksessa samaa mallia kuin pohjoisessa ulottuvuudessa: unionin olemassa olevien varojen ja ohjelmien käyttöä yhdessä jäsenvaltioiden ja yksityisten avustusvarojen kanssa sekä tukeutumista kansainvälisiin rahoituslaitoksiin, kuten Pohjoismainen investointipankki, Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki ja Euroopan investointipankki. Itämeren alueen haasteet ovat niin suuria, ettei ole realistista rakentaa strategiaa yksinomaan unionin budjettirahoituksen varaan.

Suomi pitää tärkeänä, että Itämeri-strategian toimeenpano aloitetaan välittömästi. Suomi

kiinnittää strategian jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa erityistä huomiota siihen, että Itämeren alueen ympäristöhaasteisiin vastaaminen ja taloudellisen dynamiikan hyödyntäminen edellyttävät kunnianhimoisia, määrätietoisia ja konkreettisia toimia sekä yksityiskohtaista tavoitetason määrittelyä.

Suomi pitää hyvänä, että pohjoinen ulottuvuus muodostaa unionin sisäisen strategian ulkoisen ulottuvuuden, joka edellyttää tiivistä yhteistyötä Venäjän, Valko-Venäjän ja Norjan kanssa. Pohjoinen ulottuvuus ja Itämeri-strategia tukevat toisiaan ja vahvistavat Itämeren alueella toteutettavaa politiikkaa niin unionin sisällä kuin kolmansien maiden kanssa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Talousvaliokunta pitää erittäin hyvänä asiana sitä, että Itämeri-strategia on saatu tehtyä ja että Euroopan unionin ensimmäinen makrotalous-aluestrategia on tehty juuri Itämeren alueelle. Itämeri-strategia yhdistää oivallisesti sisämarkkinat, tutkimuksen ja kehityksen, liikennepolitiikan ja meriturvallisuuden, energiapolitiikan sekä EU-Venäjä-suhteet Itämeren ympäristön suojeluun. Talousvaliokunta korostaa kokonaisvaltaisen ja koordinoivan lähestymistavan merkitystä alueen kehittämisessä. Strategia pohjautuu ympäristön suojelun ja talouden win-win -tilanteeseen. Maailman saastuneimman meren suojelu luo merkittävää potentiaalia kestäväälle taloudelliselle kasvulle ja uusille, vihreille innovaatioille muun muassa ravinnekuorman vähentämisessä, ympäristökatastrofien ehkäisyssä sekä energiankäytön ja liikenteen tehostamisessa. Toisaalta kilpailukykyiset markkinat ja luovat innovaatiot mahdollistavat tehokkaamman ympäristönsuojelun. Lausunnossaan talousvaliokunta käsittelee strategiaa toimialaansa kuuluvien osien.

Itämeren alueen yhdeksän rantavaltiota muodostavat talousalueen, jossa on lukuisia mahdol-

lisuuksia kestäväälle kasvulle, mutta edelleenkin paljon esteitä sisämarkkinoiden tehokkaalle toiminnalle. Valtioiden välillä on merkittäviä kehityseroja, kansantaloudet ovat pääosin pieniä ja vientiin perustuvia. Makroaluestrategialla otetaan huomioon alueen omat erityispiirteet. Talousvaliokunta muistuttaa, että strategia on vain lähtölaukaus tiivistyväälle yhteistyölle. Kuten valtioneuvosto on todennut, taloudellisen dynamiikan hyödyntäminen edellyttää kunnianhimoisia, määrätietoisia ja konkreettisia toimia sekä yksityiskohtaista tavoitetason määrittelyä. Talousvaliokunta painottaa, että tavoitteita ei saavuteta vain EU-päätöksin, vaan strategian mukaisen Itämeren talousalueen toteutuminen edellyttää kaikilta alueen valtioilta aktiivista, oma-aloitteista toimintaa ja yhteisten tavoitteiden tehokasta toteuttamista sekä ennen kaikkea vahvaa poliittista sitoutumista. Tavoitteisiin ei myöskään päästä pelkillä viranomaisten päätöksillä tai hallinnollisilla toimilla, vaan niiden toteutuminen edellyttää myös erityisesti yritysten mutta myös kansalaisten panosta.

Yhteisen talousalueen kehittämisen taloudellinen merkitys Suomelle on huomattavaa, sillä Suomen kolme suurinta kauppakumppania ovat

Itämeren alueelta. Strategian toimeenpanossa tulee huomioida myös Itämeren alueen merkitys Venäjän ja Aasian tuotteiden vientireittinä Eurooppaan.

Itämeren alueen yhtenä heikkoutena talouden näkökulmasta voidaan pitää sitä, että Euroopan unioniin kuuluvasta kahdeksasta valtiosta vain kaksi, Suomi ja Saksa, kuuluvat euroalueeseen. Talous- ja rahaliiton laajentuminen erityisesti vanhempiin jäsenvaltioihin Ruotsiin ja Tanskaan lisäisi talousalueen vaikuttavuutta. Asian tuntijakuulemisessa nousivat esille myös joidenkin Itämeren alueen valtioiden oikeusjärjestelmien heikkoudet. Omaisuuden heikko suoja, korruptio, epävarmuus sopimusten pitävyydestä ja tuomioistuinten riippumattomuudesta heikentävät merkittävästi yritysten toimintamahdollisuuksia ja investointihalukkuutta. Talousvaliokunta korostaa, että oikeusvaltioperiaatteiden täysimääräiseksi toteuttamiseksi tulee toimia aktiivisesti ja määrätietoisesti.

Itämeren sisämarkkinat

Itämeren alueen taloudellinen kehitys on riippuvainen EU:n sisämarkkinoiden toimivuudesta sekä EU:n ja Venäjän välisestä yhteistyöstä. Talousvaliokunta pitää ensisijaisen tärkeänä aikaansaada Itämeren alueelle tehokkaasti toimivat markkinat, joilla palvelujen ja tavaroiden kauppaan, julkisiin hankintoihin sekä investointeihin kohdistuu mahdollisimman vähän esteitä ja jossa pääoma- ja työmarkkinat toimivat hyvin. Ensimmäinen tavoite on saattaa palveludirektiivi täysimääräisesti voimaan vuoden 2009 loppuun mennessä, ja toiseksi työvoiman liikkuvuutta rajoittavat esteet tulisi poistaa EU-maiden väliltä. Yritysten toimintaa vaikeuttavien erilaisten kaupan esteiden poistamiseksi tulee tehdä määrätietoista yhteistyötä niin EU-maiden kesken kuin yhdessä Venäjän kanssa.

Markkinoiden toimivuuden kannalta keskeisessä asemassa ovat myös liikennejärjestelyt. Talousvaliokunta pitää toimivien ja ympäristön kannalta kestävien liikenneyhteyksien sekä erityisesti keskeisten liikenteen solmukohtien kehittämistä tehokkaammiksi ja joustavammiksi

erittäin tärkeänä. Tämä edellyttää kiinteää yhteistyötä erityisesti Venäjän kanssa. Itämeren aluetta pitää kehittää myös älykkään liikenteen järjestelmien ja sovellutusten pilottialueena ja logistista tehokkuutta parantaa yhdenmukaisten kuljetusasiakirjojen ja viranomaiskäytäntöjen avulla.

Energiapolitiikka

Itämeren strategian verkottumisen yhtenä elementtinä on energiaverkkojen yhdistäminen energihuollon ja -varmuuden turvaamiseksi. Toimivat ja yhtenäiset energiamarkkinat vahvistaisivat osaltaan alueen kilpailukykyä. Talousvaliokunta on käsitellyt myös EU:n ilmasto- ja energiastrategian ja Itämeren strategian osana annettua ehdotusta Itämeren alueen energiamarkkinoiden ja -yhteyksien kehittämiseksi (BEMIP) alueellisia energiaverkostoja rakentamalla ja tuulivoiman tehokkaammalla hyödyntämisellä (E 81/2009 vp). Erityisesti Baltian maiden energiaturvallisuuden parantaminen on Itämeren maiden yhteinen haaste. BEMIP-suunnitelman keskeisenä tavoitteena on yhdistää pohjoismaiset ja Baltian sähkömarkkinat. Suunnitelman pohjalta EU:n elvytysrahoja on esitetty alueen sähköinfrastruktuurin kehittämiseen muun muassa Suomen ja Viron väliseen Estlink 2 -yhteyteen sekä Ruotsin ja Latvian väliseen Svedlit-yhteyteen. Valtioneuvoston tavoin talousvaliokunta pitää tärkeänä, että infrastruktuuria ja markkinoita kehitetään samanaikaisesti.

Myös kaasuinfrastruktuurin kehittäminen on työn alla Itämeren alueella. Nord Stream -kaasuputken suunnittelun ohella selvitystyö on käynnissä Suomen ja Viron välisen kaasuputkiyhteyden rakentamisen osalta. Toteutuessaan Balticconnector yhdistäisi Baltian maiden ja Suomen kaasuverkot. Samoin Nord Stream -kaasuputki voitaisiin toteutuessaan yhdistää nykyiseen kaasuputkeemme Suomen ja Venäjän rajan tuntumassa. Hanke sisältää samalla pohjoisen ulottuvuuden kytkiessään Barentsin meren kaasubarat Itämeren kaasuverkkoihin. Se sekä yhteys Latvian kaasubarastoihin parantaisivat merkittävästi maakaasun toimitusvarmuutta Suomessa.

Markkinoiden yhdentymisen tulee tapahtua kansalliset etumme säilyttäen. Talousvaliokunta pitää selvityksiä kaasumarkkinoiden laajentamisesta ja LNG-terminaalin rakentamisesta Suomeen kannatettavina.

Rahoitus

Talousvaliokunta pitää Itämeri-strategian onnistumisen keskeisenä edellytyksenä sen rahoituksen ja hallinnoinnin turvaamista. Asiantuntijakuulemisissa on esitetty huoli Itämeri-strategian oman rahoituksen puutteesta. Toisaalta rahoitusta on saatavissa unionin monista eri rahoitusinstrumenteista, minkä lisäksi kansainväliset rahoituslaitokset, kuten Euroopan investointipankki, Pohjoismainen investointipankki ja Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki, voivat osaltaan rahoittaa alueen kehittämishankkeita. Unionin rahoitusinstrumenttien täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää laadukkaita hankkeita ja osaamista. Talousvaliokunta katsoo, että jäsenvaltioiden tulee toimia aktiivisesti ja opastaa tarvittaessa alueen toimijoita rahoitusmahdollisuuksien etsimisessä ja hyödyntämisessä. Komission aloite avustavan yhteyspisteen perustamisesta rahoituksen kartoittamiseen on kannatettava. Talousvaliokunta yhtyy valtioneuvoston näkemykseen, että Itämeren alueen haasteet ovat niin suuria, ettei ole realistista rakentaa strategiaa yksinomaan unionin budjettirahoituksen varaan. Valiokunta kuitenkin korostaa, että EU:n sisäisesti Suomen tulee toimia aktiivisesti Itämeri-strategian rahoituksen maksimoimiseksi eri rahoitusvälineistä sekä strategian painopisteiden huomioimiseksi unionin seuraavassa rahoitusohjelmassa vuodesta 2013 eteenpäin. Viitaten muun muassa Välimeri-strategian rahoitukseen valiokunta katsoo, ettei ole tarkoituksenmukaista sulkea pois myöskään mahdollisuutta saada Itämeri-strategialle omaa budjetti-rahoitusta.

Pohjoinen ulottuvuus ja Venäjä-yhteistyö

Vaikka Itämeri-strategia on EU:n sisäinen strategia, sillä on luonnollisesti monia ulkoisia ulottuvuuksia. Talousvaliokunta korostaa läheisen yhteistyön merkitystä strategian toteuttamisessa muiden alueen keskeisten toimijoiden, kuten Pohjoismaiden neuvoston, Itämeren suojelukomission ja pohjoisten alueneuvostojen, kanssa. Valtioneuvoston tavoin talousvaliokunta pitää hyvänä tapaa, jolla Itämeren alueen strategia on yhdistetty pohjoiseen ulottuvuuteen. Vaikka strategia painottuu EU:n sisäisiin toimiin, monien strategian tavoitteiden toteutuminen edellyttää rakentavaa yhteistyötä kolmansien maiden ja erityisesti Venäjän kanssa. Talousvaliokunta korostaa tasavertaisen kumppanuuden merkitystä yhteistyössä. Venäjän saaminen mukaan Itämeren alueen kehittämiseen on strategian onnistumisen kannalta keskeistä. Suomen tulee jatkossakin panostaa Venäjä-yhteistyön pitämiseksi kiinteänä osana Itämeri-strategiaa. Talousvaliokunta pitää hyvänä Itämeri-yhteistyön ulottamista myös lähialueille, muun muassa Valko-Venäjälle.

Itämeren talousalueen kehittymismahdollisuudet pohjautuvat paljolti myös kansainväliin sopimuksiin. Venäjän WTO-jäsenyydellä ja EU:n ja Venäjän yhteistyösopimuksella (PCA) olisi myönteinen vaikutus alueen taloudelle. Talousvaliokunta katsoo, että Suomen tulisi toimia aktiivisesti uuden yhteistyösopimuksen aikaansaamiseksi.

Lausunto

Lausuntonaan talousvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan edellä esitetyin painotuksin.

TaVL 25/2009 vp — E 75/2009 vp

Helsingissä 15 päivänä lokakuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jouko Skinnari /sd	Jouko Laxell /kok
vpj.	Antti Rantakangas /kesk	Eero Lehti /kok
jäs.	Janina Andersson /vihr	Päivi Lipponen /sd (osittain)
	Hannu Hoskonen /kesk	Marjo Matikainen-Kallström /kok (osittain)
	Harri Jaskari /kok	Petteri Orpo /kok
	Anne Kalmari /kesk	Sirpa Paatero /sd (osittain)
	Matti Kangas /vas	Markku Uusipaavalniemi /kesk
	Toimi Kankaanniemi /kd	Ulla-Maj Wideroos /r (osittain).
	Miapetra Kumpula-Natri /sd (osittain)	

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Kirsi Pimiä
valiokuntaneuvos Tuula Kulovesi.